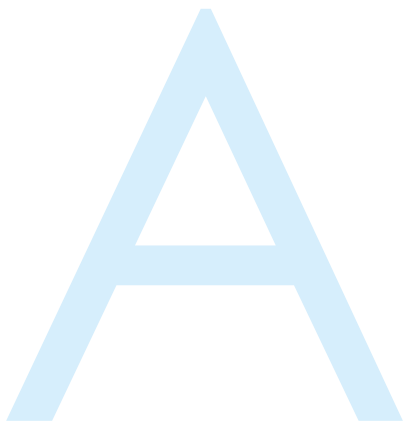

WATERSCHAPPEN TESTEN
ALTERNATIEVE BESTRIJDING

HET ONZEKERE LOT VAN DE MUSKUSRAT

Tekst Marloes Hooimeijer en Roel Smit | Beeld iStockphoto

Muskusrattenbestrijding: kan het ook diervriendelijker, met minder slachtoffers? De waterschappen zoeken naar antwoorden in een grootschalige veldproef. Geen reden voor de muskusrat om de vlag uit te hangen. Zolang hij met zijn gegraveerde waterkeringen ondermijnt, zal hij in meer of mindere mate bestreden worden.

De *Ondatra zibethicus*, de muskusrat dus, graaft zich via een ingang onder water een gang naar boven door dijken, kades en oevers om vervolgens boven de waterspiegel een hol uit te graven. Helaas kunnen zijn imposante gangenstelsels de veiligheid van waterkeringen aantasten. Sinds jaar en dag is muskusrattenbestrijding met klemmen en verdrinkingsvallen daarop het antwoord. De waterschappen geven hieraan jaarlijks 35 miljoen euro uit; er zijn in Nederland 450 muskusrattenbestrijders (uitgedrukt in voltijdbanen) actief. En met succes, zo stellen zij, want het aantal vangsten is sterk gedaald: in 2003 vingen zij nog 400.000 muskusratten (eigenlijk geen ratten- maar een woelmuissoort), in 2014 nog maar 94.284.

Toch vraagt de Dierenbescherming zich af of al dat muskusrattenleed wel per se nodig is. "Vooralsnog is het gokken wat er zou gebeuren als je niets doet: is er dan altijd meer schade?", zegt programmamanager Femmie Smit. Daarom loopt er mede op aandringen van haar organisatie momenteel een proef in het stedelijk gebied van Lelystad (waterschap Zuiderzeeland) en in het agrarisch gebied Dinteloord (waterschap Brabantse Delta). Tot 1 april 2017 worden daar geen muskusratten gevangen. Alleen als er bij waterkeringen aan de randen van deze gebieden gevaarlijke situaties dreigen te ontstaan, grijpen bestrijders in. Eventuele schade door muskusratten in het binnengebied, zoals verzakking van landbouwgrond, wordt op kosten van de waterschappen gerepareerd.

Waterschappen
geven jaarlijks
35 miljoen euro
uit aan de
bestrijding van
muskusratten

VELDPROEF MUSKUSRATTEN

De proef is onderdeel van de landelijke veldproef muskusratten (januari 2013 tot januari 2016) van de Unie van Waterschappen, waarin drie varianten van muskusrattenbestrijding worden onderzocht. Dolf Moerkens, beleidsadviseur waterbeleid bij de Unie van Waterschappen: "Deze variant, die het dichtst in de buurt komt van 'stoppen met bestrijden', wordt 'objectbescherming' genoemd."

Het viel niet mee waterschappen voor de proef te vinden; ze vreesden voor onveilige situaties in hun gebied. "We zouden het ook niet aandurven in de kop van Groningen, waar de populatie nog steeds heel groot is."

De Dierenbescherming hoopt natuurlijk dat de proef aantoont dat het aantal schades er niet exponentieel toeneemt en dat dieronvriendelijke bestrijding niet altijd noodzakelijk is. Smit, tevens lid van de begeleidingscommissie van de veldproef: "Niet ieder gebied is even aantrekkelijk voor de muskusrat. De dieren hebben voorkeur voor moerasgebied met stevige oevers en veel riet. Het is dus niet gezegd dat zich in een wat ongunstiger gebied opeens >

een enorme populatiegroei zou voordoen als de bestrijding wordt gestaakt.”

Het kan volgens haar ook zijn dat de hoge natuurlijke sterfte onder muskusratten hier uit zichzelf al voor zorgt. Meer dan de helft van de jonkies gaat dood, door voedselgebrek of ze worden opgegeten door een snoek. “Bovendien is het zo dat bestrijding in een gunstig muskusratengebied juist maakt dat de overlevers zich sneller gaan voortplanten, doordat condities zoals beschikbaarheid van voedsel er verbeteren.”

“Allemaal waar”, zegt onderzoeker Daan Bos, vanuit ecologisch onderzoeksbureau Altenburg & Wymenga betrokken bij de veldproef, “maar toch geloof ik – op grond van wetenschappelijke literatuur – dat bestrijden effect heeft op de populatiegrootte. Tenminste, als je dat met de juiste intensiteit doet, want als je een gelijk aantal dieren doodt als dat anders op natuurlijke wijze was gestorven is de inspanning inderdaad voor niks.”

INTENSIEVER BESTRIJDEN

Daarom is een andere variant in de veldproef ‘het jaar rond bestrijden’, maar dan met verschillende intensiteit. In een derde van de 117 (gevarieerde) proefgebieden van 5 bij 5 kilometer wordt 30 procent minder tijd besteed aan de bestrijding, in een derde 30 procent meer en in een derde blijft de tijdsbesteding gelijk. Vangsten worden via de smartphone bijgehouden en schade-experts registreren de aangebrachte graafschade.

Moerkens: “Het enige dat ik hier tot nu toe over kan zeggen is dat we verschillen zien ontstaan – daar houd ik het voorlopig bij.”

Mocht de vergelijking straks aantonen dat in de ‘plusgebieden’ de populatie kleiner wordt én daarmee de schade minder, dan kan dat volgens Bos een pleidooi zijn voor intensievere bestrijding. En dus slecht nieuws voor de muskusrat? Bos: “Dat is maar net hoe je het bekijkt. Aangezien je de populatie nagenoeg uitroeit, hoef je op de langere termijn uiteindelijk veel minder muskusratten te doden. Realiseer je dat stoppen met bestrijden door het waterschap in het binnengebied er ook toe kan leiden dat landeigenaren dit zelf gaan doen, en of dat beter is voor het dierenwelzijn...?”

De derde variant betreft ‘seizoensbestrijding’, in het voorjaar en de winter. “Alles wat je dan vangt, zorgt niet voor nakomelingen. In het voorjaar trekken jonge mannetjes er op uit om een vrouwtje te vinden en in de winter worden er nauwelijks muskusratten geboren. Per saldo hoef je er dan waarschijnlijk minder te vangen”, aldus Moerkens.

VARIATIE EN PREVENTIE

Moerkens vermoedt dat de varianten uit de veldproef op termijn een plek kunnen krijgen in de muskusrattenbestrijding. “Afhankelijk van het type gebied en de stand van de populatie. Schade in het ene gebied is misschien ook wel acceptabeler dan in het andere.” Bos benadrukt dat wel sprake moet blijven van relatief grote bestrijdingsgebieden. “Als het een lappendeken wordt en een muskusratvrij gebied steeds gehinderd wordt door instroom vanuit allerlei andere bronnen, is het bijna niet ‘schoon’ te houden.”

Tijdens de veldproef krijgt een aantal muskusratten een oormerk om vast te stellen hoe honkvast ze zijn of hoever ze zich verspreiden. Bovendien geeft dit oormerken een beeld van het percentage muskusratten dat bestrijders weten te vangen. “Tot op heden hebben we wel zicht op het aantal vangsten, maar niet op de grootte van de werkelijke populatie”, zegt Smit.

Ze is ook blij dat de effectiviteit van preventieve maatregelen, zoals betongaas of ondoordringbaar doek in de dijkwand, tijdens de proef wordt onderzocht. Moerkens: “Dit soort maatregelen kunnen we nemen op plekken waar veelvuldig schade optreedt, maar natuurlijk niet op alle 17.000 kilometer waterkering – de meerkosten zijn 100 tot 150 euro per meter.”

VERDRINKINGSVALLEN

In de veldproef wordt niet gekeken naar gehanteerde vangmiddelen. Dus blijft de Dierenbescherming er ondertussen op hameren dat bestrijders moeten stoppen met de ‘wrede’ verdrinkingsvallen. “Muskusratten leveren daarin een minutenlange doodstrijd. We dringen er al tijden bij waterschappen op aan het gebruik ervan te staken, maar ze zijn bang de verdrinkingsval als effectief vangmiddel te verliezen.”

Moerkens reageert: “In gebieden waar de populatie nog niet onder controle is, hebben we die echt nog nodig; je kunt meerdere muskusratten in één verdrinkingsval vangen. In ‘onder controle’-gebieden, zoals Friesland, wordt het aantal al sterk afgebouwd. Of ze worden uitgerust met klemmen, zodat de gevangen muskusratten snel doodgaan. Nadeel is dat er niet meer dan twee klemmen in passen en dat ze duurder zijn.” Smit: “Maar het betekent wel een verzachting van het dierenleed.” |

Een videoreportage over de schade die muskusratten kunnen aanrichten is gemaakt in opdracht van de Stichting Toegepast Onderzoek Waterbeheer (Stowa). Te bekijken door gebruik te maken van de QR-code of te zoeken op Youtube [zoekterm ‘Stowa muskusratten’].

DODE MUSKUSRAT: OP DE MENUKAART OF DOOR DE HAKSELAAR?

Het leek wel een klein verkiezingsrelletje afgelopen maand. Met als inzet: wat doen we met de muskusrat als-ie toch dood moet?

Het begon met een artikel in *De Telegraaf*. De muskusrat moet op de menukaart komen, zei Henk Lammers, lijsttrekker van het CDA in het waterschap Reest en Wieden. "Het is eeuwig zonde dat we al dat vlees verspelen." Een sterrenrestaurant in Giethoorn reageerde meteen enthousiast. "Wij werken volop met streekproducten, dus daar zou de muskusrat perfect bij passen." Wat helpt is een andere naam: *waterkonijn* wordt het dier ook wel genoemd.

Het klinkt meteen smakelijker. "Het is geen rat, maar een exoot", zegt Lammers. "Een muskusrat verspreidt ook geen ziekten." De enige complicatie is dat het niet mag, muskusrattenvlees verkopen. Dat staat in de Flora- en Faunawet. Bejaagde dieren die schadelijk zijn voor de omgeving mogen niet gegeten worden.

In België mocht het tot voor kort wel, maar nu ook niet meer. Maar toch, voor wie belangstelling heeft: op www.smulweb.nl staat een recept voor de bereiding van dit 'Belgische hoofdgerecht'. De voorbereiding is geen sinecure: "In Nederland is een rat niet gemakkelijk verkrijgbaar. Vang ze daarom zelf of laat je hond het doen. Net als een haas even laten besterven, kop eraf en schoonmaken. Haartjes met een brander afbranden, net als bij een varken." Dan marinieren, anderhalf uur smoren, en eten met brood en "een goede pot bier".

Terug naar de Nederlandse verkiezingsstrijd. De Unie van Waterschappen voelde zich geroepen het pleidooi van het CDA meteen tegen te spreken. De Unie is een groot tegenstander van het consumeren van muskusratten, maar kiest een wat omslachtige redenering. Als we de dieren gaan opeten (het gaat naar schatting om 100.000 kilogram vlees per jaar) ontstaat volgens de belangenorganisatie een markt waarvoor gefokt kan worden. En dan: "Dit heeft als risico dat er muskusratten ontsnappen, die zich in de vrije natuur weer kunnen vermeerderen. Muskusratten kunnen zich razendsnel voortplanten en hebben in Nederland nauwelijks natuurlijke vijanden." En dan is er nog een praktisch punt: "De waterschappen kunnen de door hen gevangen muskusratten ook niet leveren, omdat deze voor consumptie na de vangst in leven moeten worden gehouden. Dit is in de praktijk vrijwel onmogelijk."

Kwestie afgedaan? Niet helemaal. Een dag later deed de Algemene Waterschapspartij van zich spreken. De "muskusbiefstuk is maar één optie". Hans Middendorp van deze partij vindt dat we meer out-of-the-box moeten denken. "De kadavers kunnen gemakkelijk door een grote hakseelaar en dan kan de smurrie mee in de afvalwaterzuivering van waterschappen om er biogas van te maken. Nu worden de kadavertjes juist verbrand en dat kost fossiele energie en veroorzaakt extra CO₂. In Delft en Rotterdam staan bij ziekenhuizen al zulke installaties die dat doen met alle niet-opgegeten maaltijd en ander ziekenhuisafval."